

Ferdydurke - Witold Gombrowicz

Vaig conèixer *Ferdydurke* als anys vuitanta, seguint els consells entusiastes d'un amic que no s'entusiasmava per gairebé res. Em va deixar una traducció que, si bé resultava inintel·ligible, va despertar immediatament el meu interès. Encara no sabia que, com succeeix a les versions doblades dels films dels germans Marx, de vegades qualifiquem com a *absurd* el que no són sinó expressions intraduïbles o, ras i curt, errors de traducció.

Ferdydurke és una mostra palpable de la funció de la crítica literària. Irritat pel menyspreu amb què era tractat pels crítics, l'escriptor polonès Witold Gombrowicz (1904-1969) va començar a escriure com un assaig grotesc sobre els criteris estètics allò que més tard seria una de les obres immarcesibles de la literatura d'aquest segle. Instal·lat en la cruïlla entre el surrealisme i l'existencialisme, servint-se d'unes metàfores humanes alambinades i pantagruèliques, Gombrowicz va saber crear una obra que encara ara resulta contemporània.

Aquest és un dels pocs llibres que, tot i ser estranys a les pràctiques diguem-ne *realistes*, saben dotar-se d'una lògica interna implacable, a la qual s'acorda tot el món narrat. A mig camí entre el somni i el manifest, entre l'al·legoria i el llibre d'iniciació, el discurs delirant del narrador ens ensenya a veure l'univers d'una manera radicalment nova i alhora perfectament versemblant. Si *El petit príncep* es dirigeix als adults que encara volen ser infants, *Ferdydurke* s'adreça als adults que, de manera involuntària, conserven restes d'imaduresa (d'inadaptació, de sorpresa, d'humor) i són capaços de reordenar les seves experiències si un llibre com aquest els ho sol·licita amb tota l'autoritat de la forma.

En el capítol onze, Witold Gombrowicz proposa una bateria d'idees al voltant de cadascuna de les quals podem considerar que gira la seva obra. Si tot llibre és el resultat del combat que lliura l'autor amb una opressió particular, la idea essencial ha de ser «la prototortura de tots els suplicis». És clar que les condicions de l'autor no sempre es reproduïen en el lector: «Allò que ha estat engendrat enmig d'un patiment total i absolut és rebut del tot parcialment entre una trucada i una costella de porc». ¿Qui pot conèixer millor un llibre que el seu autor (si no és que s'amaga darrere la careta de la falsa modèstia o de la vera ignorància)? Gombrowicz s'atreveix a proposar una altra bateria, la de l'estil predominant: esmenta, entre d'altres opcions, el sarcasme, la farsa, l'improperi, l'anèmia de sentiments, l'atròfia de la imaginació, l'atemptat contra l'ordre i la dissipació del seny. Personalment, he llegit el llibre com una panoràmica despietada de diferents col·lectius humans (els pedagogs, les col·legiales, els terratinents, les tietes, els jornalers) i com un manual d'instruccions per destruir-los des de dins. Una altra lectura possible és la de les abstraccions (síntesi, forma, poder, joventut, globalitat), o la dels significats simbòlics de tota mena de gestos, de tons i de silencis. Al'últim capítol,

perduda entre els paroxismes culminants del narrador, hi trobem una frase que bé podria servir com a motor del llibre: «Quanta furor amagada conté l'ordre quotidià!».

Del conjunt d'escenes memorables vull destacar-ne una: la del professor de literatura que intenta que els seus alumnes sàpiguen per què els desperta amor i admiració l'obra de determinats autors que no els desperta ni amor ni admiració. L'inspector està a punt d'entrar a l'aula, i el pobre professor de literatura està intentant convèncer un alumne díscol de les bondats d'un determinat autor. Com a últim recurs, quan l'alumne es continua mostrant impermeable a les meravelles del cànon malgrat la reiteració, l'amenaça, la tautologia i l'argument d'autoritat, el professor (el front perlejat de suor) extreu de la cartera una fotografia que mostra la seva dona i la seva filla i les mostra a l'alumne. Es tracta que el rebel reconegui que aquell determinat autor li desperta amor i admiració, ni que sigui perquè si entra l'inspector, el professor no perdi la feina i la seva família s'estaviï la pobresa. Heus aquí una faula excel·lent sobre la mestretitesa.